

Budapest természetvédelme

Egy fővárosi bizottság munkája

A természet itt van közöttünk a nagyváros kőfalai között is. Még a legsűrűbben beépített városrészekben is: a *terek*, a *párkok* bizonyítják jelenlétét. Ha rápillantunk a főváros térféjére, a legbeépültebb kerületekben is látunk *zöld foltokat*. S amit nem mutat a térkép: számos úton, utcában fasorok is húzódnak. Azt meg az utcai járókelő is csak akkor látja, ha bepillant a kapualjakon: hogy milyen sok udvarban adtak menedéket a természetnek: egy kis pázsit, benne virágágy s néhány fa vagy bokor. Esetleg egyetlen fa csupán, ha az udvar szűk helyre szorult. A hajdani külvárosokban, a Józsefvárosban, a Ferencvárosban sok ilyen szép udvar van ma is; de a belsőbb kerületekben is akadnak. Hát még a budai oldalon! Erdemes lenne feldolgozni, képekben is bemutatni a budapesti *udvarkerteket*. Kicsinyiségük dacára is sok szépséget rejtenek.

Ahogy megyünk a város szívéből kifelé, a külsőbb területek felé, mindinkább nőnek a zöldterületek. A belvárosi kis terek *Városligetté*, *Népligetté* terebélyesednek. A családi házaknak már természetes környezete a saját kert. A legkülső széleken pedig — elsősorban Budán, de már mindinkább Pesten is — megjelennek az *erdők* s átveszi teljesen az uralmat a természet.

Nem csupán körengeteg

Budapest korántsem körengeteg csupán. Vitathatatlan ugyan, hogy ami belső zöldterülete van, az *kevés*, sőt egyes kerületekben nagyon kevés; de ugyanakkor a fejlődés irányát a lazítás, a kevésbé sűrű beépítésre váró törekvés jellemzi. Még ha ennek látszólag ellene is mond néhány rosszul telepített új építkezés. Annak pedig, hogy a meglévő „*zöldanyagot*” — legyen az akár csak egyetlen fa is — milyen lelkesen és harcosan *védi* a főváros közönsége, lapunk jó néhány cikke is tanúbizonysága. Kialakulóban vannak a *parkvédelmi* örségek is. Pesterzsébeten már tevékenykedik a *környezetvédelmi örség*.

A természetvédelem az *emberi közreműködéssel létrehozott* kiemelkedő természeti értékeket is védi. Így került védelem alá még régebben az *egyetemi botanikus kert*, újabban a *Kertészeti Egyetem budai arborétuma* és *Mihályfi Ernőnek*, a Magyar Nemzet néhai főszerkesztőjének értékes kertje is. Előreláthatóan fővárosunknak még több ilyen jellegű zöldterülete is természetvédelmi védettséget nyer a közeljövőben.

De ez már a természetvédelemnek modern értelemben vett kiterjesztése. Amire feltétlenül szükség is van. *Főfeladata* azonban a még megmaradt *eredeti természeti értékek* további fenntartása; az ősi természeti képnek, ha öszszeszűkült területen is, de most már végleges megőrzése a jövő részére. *Fővárosunk területe ilyen eredeti természeti értékekben is meglepően gazdag.* Gondoljunk nagyszámú *meleg vizű gyógyforrásunkra* és a *keserűvízforrásokra*, amelyek már védelem alatt állnak. Gondoljunk a budai oldal sok *barlangjára*, amelyek a természetvédelmi törvény szerkesztőinek bölcs előrelátása folytán felfedezésük pillanatától kezdődően *külön határozat nélkül* is védettek. Az egyik legismertebbet, a *Pálvölgyi barlangot*, melyet a barlangkutató turisták évtizedeken át gondoztak, a közelmúltban saját kezelésébe vette, útjait, lépcsőit rendbe hozta, világítását felújította az *Országos Természetvédelmi Hivatal*. Hasonlóképpen kívánják rendezni a *Szemlőhegyi-barlangot* is. A budai *Sas-hegyen* védetté nyilvánított 30 hektáros terület a *természetudomány szempontjából* Budapest legértékesebb foltja. Földtani képződményei, növényvilága és apró állatvilága (a pannonyi, ritka lepke- és bogárfajok), amelyek különböző tájak és időjárási korszakok képviselői, adják együttesen tudományos értékét. Az érdekes sziklakép-

ződmények a nagyközönség részére is látványossá teszik: nem is szólva az igen szép kilátásról. A sétautakkal behálózott, szépen rendezett területet a *Budapesti Állami Erdőrendezőség* kezeli.

Bár jelentős értékek már védelem alatt állnak, még igen sok természeti képződmény, különleges szépségű tájrészlet, értékes fák és facsoportok, sziklaképződmények, források várják védetét nyilvánításukat. A közelmúltban alakult *Fővárosi Természetvédelmi Bizottságra* igen nagy feladat vár. Túljutva a szervezési problémákon, kezdeti nehézségeken, most már jó ütemű munka folyik. Nem kell hangsúlyozni, hogy a gyorsaságnak milyen nagy jelentősége van; hiszen ezek a ránk maradt természeti kincsek — amelyeket kötelességünk megőrizni, a jövő részére átmenteni — napról napra nagyobb veszélybe kerülnek. A város, sajnos sokszor rosszul értelmezett, fejlődése állandóan fenyegeti létüket. Jól előkészített, gyors intézkedésekre van szükség megmentésük érdekében.

Jelenleg közvetlen védetté nyilvánítás előtt áll a *Kertészeti Egyetem* nagy kiterjedésű *soroksári botanikus kertje*. A kertnek a közvetlen környéke is figyelemre méltó. A közelében folyik a Gyáli-víz, több helyütt szép természeti környezetben. A terület ezenkívül régészeti is jelentős. A közelmúlt napokban nyilvánítottá védetté a Fővárosi Tanács a II. kerület egy értékes foltját, a Balogh Ádám utca és az Endrői Sándor utca által határolt részen. Az enyhe lejtésű területet még eredeti növényzet borítja, s a háttérét lezáró kúrtókkal tagolt sziklarészlet triász és eocén kori képződményekből áll. A terület a *Budapesti Erdészeti Jövőkép* már szépen rendezve is van, sétányokkal, pihenőkkel. Nagyon szép az innen nyíló kilátás is.

A Gellérthegy rendezése

A további tervek: a *Gellérthegy természetvédelmi rendezése*. Egy korábbi elképzeléssel szemben a bizottság feltétlenül fenntartandónak tartja, bármilyen sok műszaki problémát jelent is, a hegy Duna felőli oldalának pompás sziklaletörését. Ez *elválaszthatatlan a főváros természeti képétől*. Annak egyik fő jellegzetessége. (Nagy kár volt az imponáló nyílású Szt. Iván barlang elfalazása is.) Megfelelő, odaillo növényzet telepítésével a sziklaoldalt tovább díszíteni, részben erősíteni, megkötni is lehet.

A közeli tervek között szerepel az *Örmező* jellegzetes növényzetű szikes rétleinek védelme. A terület egy része, mint a *Keserűvízforrások* felszíni területe, hidrológiai védelem alatt áll. De a védelmet ki kell terjeszteni a teljes területre, további részekre is, amelyek szintén nagy botanikai értéket képviselnek. Létüket veszélyezteteti a lecsapolás és a közelükbe tervezett építkezés.

A bizottság munkaterve szerint néhány hónap múlva sorra kerül a XI. kerületi *Rupphegy* (8,2 hektár) és a XII. kerületi *Hunyadorom* (15 hektár) is. Az előbbi bájos kis erdő, ligetes kúp, a Budaörsi hegy—Kakukkhegy vonulatának végző tagja. Az utóbbi a Szabadsághegy egyik nyúlványa, mely meredek, erdős, sziklás oldallal szakad le a Zugliget felé. Földtani szempontból kiemelt didaktikai jelentősége van. Sziklaképződményei az egykori hévforrások nyomait is őrzik. Nagyon érdekes a panorámája is: tetejéről közvetlen bepillantás nyílik a bájos zugligeti völgykatlanra és szemközt a Szabadsághegy—Hármasküttető—Jánoshegy hosszú, erdős vonulatának belső lejtőire. — Utánuk a II. kerület három érdekes pontja: a *Ferenc-hegy* (6,8 hektár), a *Ferenc-halom* (23 hektár) és a Lipótmező fölötti *Apáthy-szikla és környezete* (6 hektár) következik. Ez utóbbi nemcsak látványos, de igen tanulságos is, mint a *dolomit*

települési, szerkezeti, pusztulási jelenségeinek szemléltetője.

A Zugliget védelme

Meggyorsul a *Zugliget* védetté nyilvánítása is. Fővárosunknak ez a változatos szépségű, különböző természeti értékekben (hegy-völgy, szikla, forrás, erdő és rétek) gazdag területe mindenkor a fővárosi közönség érdeklődésének előterében állt. Sajátos földrajzi helyzete, zártsága még fokozza érdekességét. A múlt nyaraló kultúrájának emlékeit is őrzik. Kiemelkedő szépségű részlete a Harangvölgy. Már az 1942. évi 2380/1942. M. E. számú rendelet *üdüllőhelyé* nyilvánította. Reméljük, nem késik soká *tájvédelmi körzettel* nyilvánítása sem. Addig is sürgősen gátat kell vetni a gazdaság növényzetű terjedelmes *ősparkok* feldarabolásának. A Zugligetbe olyan közintézményeket kell telepíteni, amelyeknek nagy zöldterületigényük van. Amelyek nem elaprózzák, és ezzel tönkreteszik a terület eredeti jellegét, hanem inkább még több szomszédos területet is összevonnak. Ez a hasznos folyamat már a felszabadulás előtt megkezdődött, utána is folytatódott; ezt kell meggyorsítani, kiterjeszteni.

Itt kell megemlíteni, hogy a XII. ker. Tanács a *Budapesti Műemlékfelügyelőség* támogatásával újjáépítette a *Béla király kút* és a *Városliget* forrás-házát és környezetét is. Ezek a még ma is bővíző források nemcsak ritka természeti értékei a budai hegyvidéknek, de egyben *történelmi emlékei* is: a középkori budai vízvezeték kútjai. A helyreállítás terveit a VÁTI és a FOKERT készítette.

Foglalkozott a Fővárosi Természetvédelmi Bizottság legutóbbi ülésén a *Merzse* védetté nyilvánításával is. Ez a XVII. kerület legszélén, szép természeti környezetben elhelyezkedő, állandó *nyíltvíz* felülettel rendelkező láp, ma már az utolsó ilyen jellegű élőhely a főváros területén. Nyíltvizét terjedelmes *nádas* övezi. Madárvédelmi szempontból is jelentős. Lapunk már foglalkozott vele (1974. szeptember 27.). Most szakbizottság alakult, mely *előkészíti a jelentős tudományos indokkal is alátámasztható védelmi javaslatot*.

Ez a felsorolás még messzeemenően *nem teljes*. Korántsem meríti ki fővárosunk védelmet váró természeti értékeit. Még több egyéb feladat is szerepel a bizottság listáján. Nem is szólva arról a *több mint félezer értékes fa példányról*, amelynek jegyzékét Papp József már évekkal ezelőtt összeállította és közzétette a „*Kertgazdaság*”-ban. Ez a nagy tömegű védelmi feladat újlag felveti azt a gondolatot, hogy nem lehetne-e a fák esetében is a barlangokéhoz hasonlóan eljárni: kimondani például, hogy a főváros területén minden tiszafa, szelídgesztenyefa stb. automatikusan védett. Ez a *csoportos védelem* több helyütt alkalmazható lenne és meggyorsítaná a védelmi munkát.

Pápa Miklós